

УДК 340.001.73 : 378.1

Котуха О. С.,

к.ю.н., доцент, декан юридичного факультету, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів;

Федоров М. П.,

к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та процесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті аналізується сучасний стан вищої юридичної освіти в Україні, обґрунтовується необхідність її вдосконалення виявляються й досліджуються проблеми її реформування в сучасних умовах. Автори статті аналізують основні положення нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері вищої юридичної освіти, виявляють їх окремі недоліки, а також визначають перелік питань, не врегульованих, або недостатньо врегульованих правом. На основі статистичних досліджень констатується недостатній теоретичний рівень підготовки юристів, їх професійної придатності до практичної діяльності щодо захисту прав і свобод громадян, здійснення правового забезпечення діяльності юридичних осіб.

Обґрунтовується необхідність системної реформи вищої юридичної освіти відповідно до положень Болонської конвенції. Автори дійшли висновку, що реформувати необхідно весь механізм вищої юридичної освіти. За результатами дослідження автори пропонують обґрунтовані першочергові заходи щодо здійснення реформи вищої юридичної освіти.

Ключові слова: вища освіта; юридична освіта, концепція, вдосконалення, реформа, навчальний процес, заклад вищої освіти.

O. S. Kotucha,

Candidate of jurisprudence, associate professor, Dean of the Faculty of Law, Lviv Trade and Economic University, Lviv;

M. P. Fedorov,

Ph.D., associate professor, professor of the department of criminal law and process, Lviv Trade and Economic University, Lviv.

PROBLEMS OF REFORMING HIGHER LEGAL EDUCATION IN UKRAINE

Abstract. The article analyzes the current state of higher legal education in Ukraine, substantiates the necessity of its improvement, reveals and studies the problems of its reformation in modern conditions. The authors analyze the main provisions of normative legal acts regulating social relations in the field of higher

legal education, reveal their specific deficiencies, and also determine the list of issues not regulated or insufficiently regulated by law. On the basis of statistical studies, the insufficient theoretical level of lawyers' training, their professional suitability for practical activity concerning the protection of the rights and freedoms of citizens, and the legal support of the activities of legal entities are stated.

The necessity of the systemic reform of higher legal education in accordance with the provisions of the Bologna Convention is substantiated. The authors came to the conclusion that the whole mechanism of higher legal education should be reformed. According to the results of the study, the authors propose grounded measures for the implementation of the reform of higher legal education.

Keywords: Higher Education; legal education, concept, improvement, reform, educational process, institution of higher education.

Постановка проблеми. У Конституції України проголошується, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1, ст. 1]. На шляху побудови правової держави особлива роль відводиться правникам-юристам, які мають забезпечувати, насамперед, верховенство права та захищати права й законні інтереси громадян, здійснювати правове забезпечення діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, надавати юридичні послуги різним суб'єктам тощо. Правник нової формації повинен мати ґрунтовні знання права і вміння застосувати набуті знання в певних конкретних ситуаціях для вирішення правових питань. Підготовку юристів нової формації повинна забезпечувати система вищої юридичної освіти України, що охоплює значну кількість вищів юридичного спрямування та юридичних факультетів інших навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень. Провідні українські вчені в галузі юриспруденції досліджували проблеми юридичної освіти, аналізували її сучасний стан і прогнозували перспективи розвитку. Слід відзначити ґрунтовні праці таких учених як В. Тацій, Ю. Шемшученко, В. Андрейцев, В. Кафарський, Ю. Барабаш, В. Комаров, Н. Кузнецова та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є формування авторського бачення сучасного стану та недоліків юридичної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Проблема невідповідності стану вищої освіти рівню розвитку суспільних відносин стосується не тільки України. Зі створенням єдиного економічного європейського простору постала проблема гармонізації системи вищої освіти окремих країн — членів Європейського Союзу. 18–19 червня 1989 року в м. Болоньї (Італія) відбулася перша зустріч міністрів країн Європи, які відповідають за сферу вищої освіти. За результатами зустрічі була ухвалена спільна заява міністрів освіти країн Європи — Болонська конвенція. Її підписали 30 уповноважених представників від 28 країн Європи. Україна в цій зустрічі участі не брала [2]. В Україні тільки в 2004 році розпочався педагогічний експеримент з впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу

[3]. Тоді ж була затверджена Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України [4]. З метою реформування вищої освіти в Україні Міністерством освіти і науки України розроблялися відповідні концепції, стратегії тощо, які так і залишилися в якості проектів [5; 6].

Правовою основою освітньої діяльності в Україні є Конституція України, закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, укази Президента України й постанови Кабінету Міністрів України у сфері вищої освіти, накази МОН України тощо. Вказані законодавчі акти мають загальний характер і стосуються системи вищої освіти загалом, не виділяючи особливостей вищої юридичної освіти. Міністерством освіти і науки України та Міністерством юстиції України за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні був розроблений проект Концепції вдосконалення юридичної освіти в Україні [7].

Характеризуючи сучасний стан юридичної освіти в Україні, Координатор проектів ОБСЄ в Україні зазначив: “На сьогодні в Україні існує понад 200 юридичних вишів, випускниками яких щороку стають 30000 студентів, і лише трохи більше 10 відсотків з них займаються юридичною практикою в майбутньому. Основна проблема полягає в тому, що якість юридичної освіти не відповідає потребам ринку” [8].

Правників освітнього рівня “магістр” має бути не більше 5–10 % від випуску бакалаврів. Основне їх призначення — наукова та науково-педагогічна діяльність у сфері права.

З метою реформування вищої юридичної освіти в Україні необхідно насамперед вдосконалити нормативно-правове регулювання в цій сфері, для чого:

1. Доопрацювати концепцію реформування вищої юридичної освіти.
2. Прийняти Закон України “Про вищу юридичну освіту”.
3. Розробити державні уніфіковані стандарти юридичної освіти рівнів “бакалавр” та “магістр”.

Другим складовим елементом механізму вищої юридичної освіти в Україні є система державних та інших органів та установ, що організують та/або здійснюють освітній процес та/або контролюють оцінюють його результати. Систему контролюючих органів очолює Міністерство освіти і науки України, яке здійснює ліцензування та акредитацію закладів вищої освіти, здійснює контроль за виконанням ними ліцензійних умов тощо.

Безпосередню підготовку юристів здійснюють заклади вищої юридичної освіти. Це й класичні університети і відомчі та приватні заклади освіти. Сьогодні функціонує понад двісті юридичних навчальних закладів та окремих підрозділів, які видають своїм випускникам диплом юриста державного зразка [13, с. 22]. Значна частина цих закладів вищої освіти готують юристів в якості “побічного продукту” щодо основного напрямку своєї діяльності. Так, юристів готують природничі та технічні навчальні заклади, відомчі заклади вищої освіти силових структур — МВС України, СБУ, ДФС України, МО України тощо. Для цих закладів наявність у їхньому

складі юридичних факультетів та інститутів є тільки джерелом додаткового фінансування. Для них забезпечення належної якості юридичної освіти не є настільки важливим. Доля випускників-юристів їх не цікавить, а саме серед таких випускників “з дипломом”, але без належних компетенцій найбільша частка тих, що не працюють за фахом правника.

Реформування вищої юридичної освіти неможливе без суттєвого покращення форм, видів і методів навчального процесу. Для цього необхідно:

1. Готувати юристів за спеціальністю “Право” за очною денною формою навчання за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої юридичної освіти.

2. Забезпечити перехід на діалогову систему викладання навчальних дисциплін.

3. Збільшити частку практичних занять порівняно з лекціями.

4. Залучати до навчального процесу юристів-практиків для читання модельних лекцій.

5. Забезпечити автономію закладів вищої освіти і їхніх шкіл права у контексті підготовки професійних фахівців-правників.

6. Підтримувати створення у ВНЗ центрів внутрішнього забезпечення якості юридичної освіти.

7. Забезпечити прийняття Типової навчальної програми правничої школи в Україні.

Висновки. Основні шляхи удосконалення вищої юридичної освіти в Україні залежать від стратегічних напрямів реформування внутрішньої системи вищої освіти загалом та врахуванням її особливостей. Першочергово необхідно визначити стратегічні напрями її реформування, забезпечивши прийняття уніфікованого спеціального закону про вищу юридичну освіту та державних стандартів вищої юридичної освіти, юридичної освітньої діяльності.

Навчальний процес потребує кардинальних змін у напрямку дуальної освіти, переходу на діалоговий стиль викладання, вирішення юридичних казусів та інших завдань правового характеру.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Болонська конвенція. Спільна декларація міністрів освіти Європи: від 19 червня 1989 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=6
3. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу : Наказ МОН України від 23 січня 2004 року № 48 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3126/
4. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки :

- Наказ МОН України від 23 січня 2004 року № 49 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3127/
5. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. Проект [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://osvita.ua/doc/files/news/438/43883/HE_Reforms_Strategy_11_11_2014.pdf
 6. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. Проект [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tntpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncept.pdf
 7. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptsiya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
 8. Концепція реформи юридичної освіти пропонує впровадити “наскрізну” магістерку для правників [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/kontsepts-ya-reformi-yuridichno-osv-ti-proponu-vprovaditi-naskr-znu-mag-sterku-dlya-pravnik-v-/>
 9. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії : Проект Закону України (Реєстр. № 7147 від 28.09.2017 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=62613
 10. Орлюк О. Знищення професії юриста? Висновок до проекту закону України “Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії” № 7147 від 28.09.2017 р. [Електронний ресурс] / Орлюк О., Мироненко Н., Штефан А. — Режим доступу: <http://yvu.com.ua/znyshhennya-profesiyi-yurysta/>
 11. Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію : Проект Закону України (Реєстр. № 7147-1 від 17.10.2017 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=62728
 12. Пацурківський П. Ціннісні виклики українській юридичній (правничій) освіті / П. Пацурківський, Р. Гаврилюк // Право України. — 2017. — № 10. — С. 38–55.
 13. Комаров В. Вища юридична освіта України: нові виміри / В. Комаров // Право України. — 2017. — № 10. — С. 20–37.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku / Verkhovna Rada Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1996. — № 30. — St. 141.
2. Bolons'ka konventsiiia. Spil'na deklaratsiia ministriv osvity Yevropy: vid 19 chervnia 1989 roku [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=6
3. Pro provedennia pedahohichnoho eksperymentu z kredytno-modul'noi systemy orhanizatsii navchal'noho protsesu: Nakaz MON Ukrainy vid 23 sichnia

- 2004 roku № 48 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3126/
4. Pro zatverdzhennia Prohramy dij schodo realizatsii polozhen' Bolons'koi deklaratsii v systemi vyschoi osvity i nauky Ukrainy na 2004–2005 roky : Nakaz MON Ukrainy vid 23 sichnia 2004 roku № 49 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3127/
 5. Stratehiia reformuvannia vyschoi osvity v Ukraini do 2020 roku. Proekt [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://osvita.ua/doc/files/news/438/43883/HE_Reforms_Strategy_11_11_2014.pdf
 6. Kontseptsiiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv. Proekt [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf
 7. Kontseptsiiia vdoskonalennia pravnychoi (iurydychnoi) osvity dlia fakhovoi pidgotovky pravnyka vidpovidno do ievropejs'kykh standartiv vyschoi osvity ta pravnychoi profesii [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnychoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
 8. Kontseptsiiia reformy iurydychnoi osvity proponuie vprovadyty “naskriznu” mahisterku dlia pravnykiv [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/kontsepts-ya-reformi-yuridichno-osv-ti-proponu-vprovaditi-naskr-znu-mag-sterku-dlya-pravnik-v/>
 9. Pro iurydychnu (pravnychu) osvitu i zahal'nyj dostup do pravnychoi profesii: Proekt Zakonu Ukrainy (Reiestr. № 7147 vid 28.09.2017 r.) [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=62613
 10. Orliuk O. Znyschennia profesii iurysta? Vysnovok do projektu zakonu Ukrainy “Pro iurydychnu (pravnychu) osvitu i zahal'nyj dostup do pravnychoi profesii” № 7147 vid 28.09.2017 r. [Elektronnyj resurs] / Orliuk O., Myronenko N., Shtefan A. — Rezhym dostupu: <http://yvu.com.ua/znyschennya-profesiyi-yurysta/>
 11. Pro iurydychnu osvitu ta iurydychnu (pravnychu) profesiiu: Proekt Zakonu Ukrainy (Reiestr. № 7147-1 vid 17.10.2017 r.) [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=62728
 12. Patsurkivs'kyj P. Tsinnisni vyklyky ukrains'kij iurydychnij (pravnychij) osviti / P. Patsurkivs'kyj, R. Havryliuk // Pravo Ukrainy. — 2017. — № 10. — S. 38–55.
 13. Komarov V. Vyscha iurydychna osvita Ukrainy: novi vymiry / V. Komarov // Pravo Ukrainy. — 2017. — № 10. — S. 20–37.